

Ese de dōne ori in septemana:
Joi-a si Duminec'a.

Pretiu de prenumeratiune:

pre annu intregu . . . 6 fl. v. a.
diuimetate de annu . . . 3 fl. v. a.
patrariu de annu . . . 1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

pre annu intregu . . . 9 fl. v. a.
diuimetate de annu . . . 4 fl. 50 cr.

LUMINA.

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Correspondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseze de a dreptulu: Redactiunei „Lumina” in Aradu, cancelari'a episcopésca.
Pentru publicatiunile de trei ori, ce contieniu cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sime garmond) tacs'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl. éra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbrulu. — Pretiu publicatiuniloru se se antieipo.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

Quo usque tandem?

Pana candu cu toleranti'a? Pana candu vom mai lasá sanctuariulu ortodocsiei espusu profanarei si atacuriloru frivoli ale papistiloru? Pana candu vom mai fi ultragiati in credinti'a stramosiloru nostri?

Am crediutu cá orbi'a si fanaticismulu vécuriloru trecute a caditu de pe ochii ómeniloru civilisatiunei, dar ce se vedi? o grozava amagire! Libertatea consciintiei este calcata sub pitióre chiar de ómenii, ce pretindu a fi aperatorii ei. Intrigele jesuitice de nou vréu se tran-tésca poporulu in catusile obscurantismului si ale miseriei sufletesci.

Viti'a latina plantata ca unu lastarn nobilu in orientele Europei a fostu supusa la numeroase lovituri straine, a fostu dripita pan' la paméntu; despoiate de drepturile politice, singurulu scutu si uniculu talismanu ce-i mai remasa, éra credinti'a crestinésca, éra biserice'a romana ortodocsa, dar nici aici n'a potutu fi in pace si neperse-cuata.

Certele ivite intre biserice'a apuséna si cea resaritená au avutu urmarile sale nu pucinu daunatióse pentru biserice'a dacia-romaniloru, cáci nesuintiele papismului la o egemonia preste intréga lume crestina, au aruncatu merulu discordiei intre frati, au semenatu ur'a neimpacata intre popórele crestine, si le-au conturbatu in convingerile loru religióse. Tocmai candu certele aceste incepéu a decurge cu mai mare vehementia, in Ungari'a la poporulu magiaru se latise credinti'a ortodocsa orientala, in carea s'a botezatu si Stefanu, primulu rege alu Ungariei, in sa pe urma imbracisandu ritulu latinu, acest'a l'a impusu si magiariloru. Persecutiunile ce de pe acestu timp au suferitu romanii dela papisti, au fostu asia de cumplite, cátu multi ca se scape de ele au trebuitu se-si parasésca tiér'a si vét'r'a stramosiésca. Radu Negru, principele Fagarasiului, intre a. 1243 — 1274 trece Carpatii in Romani'a, ér Dragosiu, voivodulu Marmatiei la 1359 cu numeroase cete se asiadia pe plaiurile Moldovei. Astfelu erau prigoniti romanii mosneni de sub coron'a S. Stefanu; devis'a regiloru Ungariei érá: se pórtá resbelu de estermineare contra romaniloru *ad extirpendos hereticos schismaticos*. Si abia mai tardiu fú si religiunea ortodocsa a romaniloru toleratá *usque bene placitum*.

Introducerea reformatiunei, latirea lutheranismului si a calvinismului, au intreitu suferintiele bisericei romane ortodocse. Doi inimi de mórté: papismulu si lutheranismulu aruncau sorti asupra bisericei romane, fiacarele voindu a o atrage in partea sa, in sa nesuintiele inamice n'au potutu dintr'odata corupe sentiulu ortodocsu alu romaniloru, pana in fine papismulu totusi isbuti cu planulu. La 1700, o fractiune din romani prin intrigele tradatoriului si perfidului metropolitu Atanasiu imbracisá un'i'a cu pap'a, si rupendu-se de matc'a poporului trecu in taber'a contraria, trecu la papismu. Pana acum romanii suferiau in co-

munu apasarile si impilarile strainiloru, ér de aci nainte o parte din ei fú crutiata, dar cu atátu mai reu érá prigonita cealalta, si acést'a este o profesiune la apuseni.

Istoriculu F. Scribanu aséména biserice'a apuséna cu Mart'a din Evangelia, carea de multa slusba se ingrigea, si acelei resaritene cu a sororei sale, Mari'a, carea din contra siedindu la pitiórele lui Isusu, ascultá cuventulu lui Ddieu, — apoi intréba: „Ce ne arata istori'a la Mart'a dela apusu? Ne arata autodafee, ghilotine, resbele câte de 30 ani, revolutiuni, Copernici condamnatii, Husi arsi, reformatii, schisme, confesiuni ridicule, volterismu, spinosismu, si in fine o Francmasonia ce lucra la intunerecu, si o infalibilitate Eosforica. — Ce ne arata istori'a la Mari'a dela resaritu? Ne arata consilii si consultatiuni fratiesci, biserici nationale, federatiune religióse, solidaritate intre popórele ortodocse, care chiar sub jugulu cesariloru pagani stau la pitiórele crucei lui Isusu ascultandu cuventulu lui; acést'a mama regeneratrice in-fratindu pe Romani in Daci'a cu popórele aborigene si mediese, le conservá esistinti'a loru nationala si politica.“ — Turm'a sedusa nu voiesce in sa a imbracisá unitatea proclamata de Cristosu in gradin'a ghetsimana, nu voiesce a intrá in confederatiune si in solidaritate cu bisericele orientale, ci crescuta in scól'a Martei mai bucuros preferéza a subsepá acea solidaritate si confederatiune propagandu ur'a intre frati si popóre. Aceste sunt fapte implinite si multu mai inradacinate decátu a sperá vr'odata coregerea loru.

Cá am suferitu dela straini nu e mirare, dar e mirare candu trebuie se suferimu tocmai dela fratii de unu sange, dela unitii cu pap'a. Tóte popórele naintéza in cultura numai noi romanii stámu pe locu ca nisce neputintiosi. Biserice'a romana ortodocsa din austro-ungari'a, prin recastigarea autonomiei si indeplinesce liberu afacerile sale, dar rezultate mari nu póte produce, cáci i se punu pedeci din partea inamica. Propagand'a uniei, carea ne au aruncatu in atátea nefericiri érási a inceputu lucrarea sa distructoria, cu deosebire in partile bihorene, unde romanii au statu neclatiti in credinti'a stramosiésca, chiár si in cei mai viforosi timpi. Episcopi'a unita din Orade este cuibulu unde se tiesu intrigele contra dezvoltarei nóstre nationale bisericesci.

Timpulu e criticu si ocaseunea binevenita ca clerulu unitu se pescuésca in tulbure. Pre noi, de o parte dorulu de a inaintá, ér de alta parte legile, ne silesu in totu modulu a reformá sistemele de invetiamentu si cele administrative bisericesci, si acést'a numai cu concursulu poporului credintiosu o potemu ajunge; voimu a ridica scoli corespundietorie, a formá preoti si invetiatori luminati, si a-ii remunera cuvintiosu, dar poporulu cu anevoie jertfesce pentru scopurile nobile, cáci Episcopi uniti, cari toti posiedu dominiuri si subventiuni din fondurile papistasiloru, i dice: *Treceti la unia, si noi ve facemu scoli si biserici, apoi nici la popa nu va trebuá se dati biru.*

Astfelu procedu fratii uniti cu noi atunci candu este vorb'a se desteptamu in poporu interesarea de binele si fericirea sa propria. Candu noi vremu se sternimu in elu sentiulu de sacrificiu si munca, clerulu unitu ilu amagesce cu uni'a. Avemu casuri concrete despre atari simptome. Mai multe comune din Bihoru, pentrucă dora preotii au pretinsu competintiele sale legali, seu pentru alte cause neinseminate, facu miscari proselitistice. Si episcopi'a unita din Orade pana acolo a mersu cu zelulu de propaganda, incatu ea insasi au facutu formularele pentru declaratiunea din partea aceluor comune.

Asia am patitu, asia patimu si adi cu fratii nostri uniti. Acu, lumea romana judece, deca ei sunt binevoitori ai nostri, si deca ni sunt frati credinciosi? eu nu voiu face comentariu ulterioru. Adeverulu e chiaru ca lumin'a sorelui. Fratii uniti reclama autonomi'a bisericei lor de o parte, er de alt'a subsapa edificiulu autonomiei nostre. Inima-mi sangera de cele ce vedu petrecundu-se la poporulu nostru surumanu. Umilitu de seracia pana la pamentu, pentru doue trei parale, se lasa vendutu de helotu la castele jesuitice, tradandu-si ce are mai scumpu sub sore, credinti'a stramosieca. Ore candu te vei desteptu poporu romanu din letargi'a sufletesca? candu vei pricepe tu ca jesuitii te folosescu numai de instrumentu pentru ajungerea scopurilor meschine? Biserici'a romana ortodocsa se bucura de mare libertate si tu nu-o cuprindi cu mintea.

Dora va fi vremea ca si clerulu unitu se incete odata cu propagand'a multiamindu-se cu turm'a ce-a venatu pana aci si se nu infesteze pacea si liniscea bisericei nostre ortodocse. Ast'a o dorimu si o ceremu in interesulu causei nostre comune.

E m i l i u.

Invetiamentu.

Positi'a organica a asiediamintelor de invetiamentu.

Ori catu de tare amu fi aplecati se credemu, ca vietii sociale se indrepta dupa vointi'a oamenilor, cercandu cu destula seriozitate cauzele ivirilor sociale, va trebui se aflamu, cumca si in vietii sociale, ca in ori-care altu organismu, singuratecile iviri, ce-si urmeza stau in celu mai strinsu necsu causalu. Nu pentru-ca oamenii dorescu, voiescu ori chiar pretindu, se intempla ce se intempla. Fiesce-care intemplan sociala este consecuentia organica urmata cu nelipsire din starile sociale. Omulu este numai mediulu, prin care acestu necsu causalu devine simtitu. Chiar si vointi'a lui este obiectiva. Elu voiesce, precum voiesce, pentru-ca starile, in care se afla sunt, precum sunt.

Cunoscendu acestu adeveru, vomu privi starile de asta-di ca urmari ale starilor, in care se aflau naintasii nostri, vomu privi fiesce-care asiediamentu publicu ca o veriga in lantiulu dezvoltarii nostre sociale. Astfelu vomu simti, cumca nu vomu fi in stare a pricepe starile de astadi decatu dupa-ce vomu fi urmaritu cu destula seriozitate procesulu prin care ele au trecut aflandu ce ele au fostu si cum si prin ce au devenitu acea ce sunt. Pentru priceperea starilor sociale studiulu istoricu este indispensabilu. Cine-va pote se devina bunu medicu fora ca se fia facutu studii chiar si numai asupr'a trecutului sciintiei medicinale. Nime inse nu va pote se fie juristu bunu fora ca se aiba cunoscintie despre fazele prin care au trecut drepturile in decursulu dezvoltarii sociale dela cele mai primitive stari. Si tocmai atatu de pucinu va pote cine-va se vorbesca asupra bancelor, asupra banului, comerului, administratiei precum si ori carei alte miscari sociale, se vorbesca cu destulu temeiu, fora ca se cunosca fiesce-care miscare dela inceputulu ei.

Pentru priceperea invetiamentului studiulu istoricu este cu atatu mai indispensabilu.

Nimicu nu inriuresce, mai stricatosu asupra vietii unui poporu decatu asiediamintele de invetiamentu, care in lips'a de destula pricepere atatu a invetiamentului, privitu pentru sine, catu si a starilor sociale, nu sunt alcătuite potrivit cu adeveratele trebuintie ale poporului. Decatu scoli rele mai bine lips'a de scoli, deorece lips'a de inriurare este mai buna decatu inriurirea stricati'osa.

Cumca asiediamintele nostre de invetiamentu corespundu atatu de pucinu asteptarilor comune, este nesmintitu o urmare a starilor, prin care amu trecut. Chiar si deca amu voi multe bune, nu amu fostu si pote nici adi nu suntemu in stare a ni face, ce voimu. Pana la unu anumitu gradu suntemu inse insi-ne vinovati. Amu lipsitu, a face indreptari, pe care poteamu se le facemu si ce este mai reu; — amu facutu indreptari pripite, „indreptari“ care intr'adeveru sunt „stricari.“

Acestu pecatu alu nostru este urmare a unei bole sociale, in care ne aflamu de unu siru de ani. Suntemu toti cu totii imbetati de „politica“. Unulu nu este, care se fia capabilu pentru alta lucrare afora de acea politica. Candu apoi suntemu siliti a face unu lucru strainu politice, suntemu suprinsi: amenamu de adi pe mane ori facemu „lucru de claca.“

Sunt la noi unu felu de oameni fruntasi, ce pretindu a vede carulu in grinda fora ca se sfarme grind'a, acesti'a insi-si prea „comodi“ „ori prea ocupati“, pentru a face studii, sciu ca vor numi studiulu „zama lunga“ — Apoi da! — pentru asemenea oameni nime nu scrie. Au fostu inse vremi, candu n'au fostu asiediaminte de invetiamentu. — Pentru-ce n'au fostu? — S'au ivitu apoi asiediamintele de invetiamentu. — Pentru-ce? — cum si candu s'au ivitu ele? Care a fostu organizati'a lor la ivire? Astadi avemu unu intregu sistemu de invetiamentu. — Pentru-ce este elu, precum este si cum a devenitu elu, precum ilu avemu? Chiar si acesti „fruntasi“ vor admite, cumca aceste sunt cestiuni, cari merita se fie tratate, ba chiar cestiuni prealabile pentru marea cestiune a realcaturii asiediamintelor nostre de invetiamentu.

Despre-o istoria a invetiamentului nu pote se fia nici vorba la acestu locu. Studiulu istoricu totdeaun'a trebuie se presupuna cunoscintia faptelor istorice. Premitiendu acesta supositia vomu cerca numai se damu deslegare cestiunilor puse mai susu, o deslegare, incatu ea privesce starile nostre de astadi.

Nesmintitu cultur'a nostra de astadi se anina de cultur'a clasica a elinilor si romanilor. Vietii nostra moderna nu este inse nimicu mai pucinu decatu o continuare a vietii romane si respective eline. Urdirea vietii europene prin crestianismu cade intr'o epoca, candu inriurirea romana a fostu incetata cu desevirsire. Dupa caderea imperiului romanu aflamu in Europ'a cele mai primitive stari. Din aceste stari primitive se desvolta apoi vietii pana la studiile de adi. Lumea clasica a inriuritu numai asupra acestei dezvoltari. In specialu invetiamentulu nostru precum elu este astadi, n'are a face cu lumea clasica. In elu afora pote de cate-va numiri, nimicu nu este imprumutatu. Inceputurile lui cadu dincoc de caderea vietii romane. Cele din taiu scoli ale nostre n'au fostu imitatie a scolilor romane ori eline, ci o creatiune proprie, provocata de starile de atunci.

Inceputurile invetiamentului se pierdu in cei din taiu secolu urmati dupa caderea imperiului romanu. De altmintealea este si indiferentu, candu si unde s'au ivitu invetiamentulu intai'a-data. Cestiunea de capetenie este: inurm'a caror stari sociale s'a ivitu si dezvoltatu elu?

Cunoscému starile sociale, în care se aflau popóarele, sub a caroru navaliri s'a darimatu imperiulu romanu. Erau popóre aprópe nomadice. La acestu stadiu primitivu a dezvoltarii sociale despre cunoscintie mai întinse nici vorba nu putea se fie. Ómenii, fiindu pucini si marginiti în trebuintele loru, traiau cu usiurintia de pe o di pe alt'a. În asemenea stari lips'a invetiamentului este frésca; nime nu o sentiesce. Invetiamentulu numai atunci a potutu sè se ivésca, candu ómenii au începutu a senti lips'a lui, candu deci, în urm'a dezvoltarii sociale, incurcandu-se viéti'a, ómenii au începutu a avé trebuintia de cunoscintie pre care numai unu invetiamentu sistematicu putea se le dea.

Lips'a sentita, trebuinti'a de a avé cunoscintie a fostu dar celu dintaiu indemnú spre introducerea invetiamentului. ¹⁾

Sentita a fostu lips'a invetiamentului înainte de tóte în biserica. La urdirea vietii nóstre moderne sub inriurirea crestinismului biserica érá totodata si unu asiedimentu pentru formarea sufleteloru. Preotii totdeun'a au fostu o clasa menita a pastori turm'a crestinésca, a o intári în credintia, a-i aretá cáile, ce o ducu spre bine, — deci a formá sufletele astfelu, ca ele *in sine in-se-si* sè-si afle fericirea.

Pentru a fi capabili de acésta menitiune sublima, preotii trebuiau sè aiba o anumita mesura de cunoscintie. Déca nu mai multu, ei trebuiau se scie celu pucinu a ceti, pentru ca se póta pricepe sant'a scriptura si functioná la ceremoniile bisericesci. Astfelu antai'a-data invetiamentulu devine necesariu în biserica: cele d'intaiu instruiuri au de scopu a formá teneretulu pentru cariera preotiesca, adeca a-lu inzestrá cu tóte acelea cunoscintie, fora de care elu nu este capabilu de menitiunea unui preotu.

Aici se vedesce raportulu între trebuintie si asiedimentulu menitu a le satisface. ²⁾

În celelalte parti ale societatii lips'a invetiamentului numai mai tardiu a devenitu sentita, si anume atunci, candu si lucrarea pe alte cariere érá conditionata dela anumite cunoscintie. Aceste cunoscintie devinu o trebuintia, care provóca invetiamentulu în acele páturi ale societatii, în care ea este sentita.

În starile primitive cine-va, numai în urm'a nasterii ori a calitatilor sale individuale, putea se ocupe cele mai inalte posturi în statu. Erau domnitori, fruntasi de óste si judecatori inalti ómeni, cari nu se distingeau decât prin nascere, harnicie ori întieptiune. Mai tardiu viéti'a devine mai complicata si misiunea impreunata cu acela-si postu mai grea: se ivesce dar' trebuinti'a, ca acel'a, care aspiréza la o anumita positié în viéti'a publica, se aiba anumite cunoscintie, sè scie celu pucinu a ceti si a scrie.

Simtita fiindu lips'a de cunoscintie, invetiamentulu se ivesce în cele mai de desusu páturi ale societatii. Fruntasii tieriloru mai inaintate, boierii prin fapte ori de nascere, se ingrigescu ca urmasii loru se aiba cunoscintiele, în lips'a caror'a ei sunt siliti a recurge la ajutoriulu altor'a, si anume a preotiloru.

În aceste vremi preotii sânt aprópe singurii ómeni, cari sciu a ceti si scrie, avendu si pucina cultura strecurata prin generatiuni dela romani. Cu incetulu ei devinu dar invetiatori în sensulu modernu alu cuventului. La curtile boieriloru se ivesce câte unu preotu cu menitiunea

¹⁾ Acésta lege este indreptariu pentru tóte vremile: si astadi invetiamentulu nostru se dezvoltá atât de anevoia pentru-cá acei'a, carii ar avé se fie instruiti, sentiescu atât de pucinu trebuinti'a cunoscintieloru, ce le oferimu. *Not. Aut.*

²⁾ Si asta-di invetiamentulu nostru s'ar dezvoltá mai repede, déca instructiunea ar fi potrivita cu trebuintiele: déca amu oferi invetiaceiloru totu, de ce ei au trebuintia si numai de ce ei au trebuintia. *Not. Aut.*

de a instrui copii curtii, impartesindu-li cunoscintiele, ce viitoriulu pretinde dela densii.

Cu câtu mai multu se dezvoltá viéti'a, lips'a cunoscintieloru cu atât mai generalu este sentita si cu atât mai întinse radecini prinde invetiamentulu. Déca în secolii VI. VII. si VIII. numai cea mai de desusu pátura a societatii simtiá lips'a cunoscintieloru, în secolulu IX. si X. ea érá sentita la cea mai mare parte a claselor privilegiate. Astfelu aflamu cá monastirile cu incetulu devinu unu felu de asiediaminte de invetiamentu, la care nobilimea isi trimitea copii, pentru ca sè fie instruiti.

Aceste sânt începuturile invetiamentului în viéti'a nóstra. Elu a fostu provocatu de catra dezvoltarea sociala si anume de catra trebuintiele, ce s'au sentitu în urm'a acestei dezvoltari.

Nu potu se remarcu în destulu, cumca *invetiamentulu* numai acolo s'a ivitu, unde lips'a de cunoscintie érá sentita si cumca elu érá menitu a respandí tóte acele si numai acele cunoscintie, a caroru lipsa érá sentita.

Intocmai precumu a fostu provocatu, invetiamentulu a si fostu sustienutu si inaintatu numai prin trebuintiele urmate din starile sociale. Cu câtu dezvoltarea vietii érá mai inalta, cu atât mai generalu sentita deveniá lips'a de cunoscintie, cu atât mai imultite cunoscintiele, si cu atât mai mari dimensiuni cuprindea invetiamentulu.

Înainte de a trece la cercetarea asupra acestui procesu de dezvoltare va fi de folosu a anticipá prin o distinctiune clarificatória cele ce vor urmá.

Privindu atât directi'a, ce urmă invetiamentulu, câtu positiunea, ce elu ocupá în viéti'a publica, avemu se deosebimu în dezvoltarea lui dóue epoce marcantu deosebite: cea dintaiu — a *inriurii religioare*, pana la finele secolului XVIII, si cea adou'a, — a *inriuririi sociale*, — dela cea dintaiu revolutiune francesca.

Va inlesni priceperea, déca vom tratá fiesce care epoca în deosebi, si anume în cea dintaiu epoca dezvoltarea sistemului de invetiamentu în partea sa mai vechia, — *universitatea, gimnasiulu si-asia numitele — scoli normale*, érá în adou'a în partea sa mai nóua, numita *reala*. Invetiamentulu poporalu este de unu caracteru propriu si atât de importantu încátu pretinde o tratare speciala.

(Va urmá.)

Apostolulu pierdutu.

Érá nópte. Umbr'a mortii în tacut'a-i armonia
Domniá totulu; numai riulu curge 'n sunetu planetoriu;
Palida regin'a noptii cu reci lacrimi argintie
Melancolica polee infinitulu teritoriu.

Érá nópte. Universulu în poetica lumina
Se scaldá, ca într'o mare totu de auru si argintu.
În misterele naturei, unde duhulu reu s'anina,
Se tentéza-o crima crunta, creata d'unu negru gandu...

Érá nópte. Nopte-adunca peste-alu Iudei sufletu cade:
Trei-dieci de arginti doresce pe viéti'a lui Isusu.
În acésta-alunecare, în dorinti'a care lu-arde,
Se imbraca cu pecatulu, elu, alu iadului supusu.

Érá nópte. În tari'a noptii cet'a condamната
De Satan'a, se vineze p'alu mortii surpatoriu,
Panditori'a si-cauta prad'a. Iud'a 'n frunte i-se-arata
Cu-ochi de sierpe, 'n facia pórtá negrulu semnu de: *vendiatoriu*.

Érá nópte. Firea tóta se paré inmarmurita,
Avisata d'o simtire la unu actu fatalu si tristu...
Lun'a palida dispáre. *Ei*, în nóptea aduncita,
Langa-a faceloru lumina, cercu cu furia pe Cristu.

Érá nópte. Cristu se róga în gradin'a getsimana
În genunchi, cu ochi si sufletu la ceriuri redicatu;

Darulu Tatalui din ceriuri peste *Elu* se lasa 'n taina,
Intarindu-lu in minutulu, candu e lacrimi de versatu.

Erá nópte. Somnulu vecinicu se paré ca secerase
Marturiile lui Isusu. *Elu* li-striga-repetandu:
„Este timpul priveghiarei! Nu dormiti!“ Pucinu li-pasa,
Ne intelegendu cuventulu, si Ei dormu — necugetandu.

Erá nópte. Din aprópe fremetu plinu de 'nfiorare
Turbura in rogatiune pe fiulu dumnediescu.
Ventulu suspina, ap'a plange . . . si pamentulu geme tare
Sub pitiórele lui Iud'a si-a celoru ce-lu urmarescu.

Erá nópte. Iud'a-apare in a noptii 'ntunecime
Insocitu d'o ceta négra. *Fiulu santu* intréba blandu:
„Ce cautati?“ Si ei de frica si de gróz'a negrei crime,
Ce aveau se faptuiesca, in poteri se simtu slabindu.

Erá nópte. Iud'a trada pe Cristosu prin sarutare.
Intre sulitie si lance paditu Domnulu este dusu
La judetiulu greu de crime. Si *Elu* fora turburare,
Sufere dela fiinti'a, ce cu man'a sa-a produsu.

Erá nópte. Iud'a si-vede crim'a in locu de lumina;
Desperarea i-infiora sufletulu negru cadiutu;
De amaru elu se omóra si la-a-iadului tierina
Blastematu sbóra-alu seu sufletu pentru timpul netrecutu.
Oradea-mare, 1874.

Isala B. Bosco.

Despre Variola (Varsatu).

Inca nu suntemu scapati de flagelulu *anginei difterice*, si unu altu flagelu *Variol'a* a inceputu a decimá junimea, ba chiar si ómeni maturi. Daca amu avea unu remediu preservativu in contra anginei precum ilu avemu contra variolei, de siguru cá omenirea n'ar fi suferitu din caus'a ei o perdere asia de mare. Cu tóte acestea vedemu cu destula parere de reu cá poporulu Romanu inca nu cunósce valórea citatului remediu contra varsatului. Noi intelegemu intru acest'a: binefacetóre vaccinatíe si revaccinatíe. Acestu metodu fú esercitatu cu câteva secole mainainte in orientu si sunt 150 ani de candu s'a introdusu si in Europ'a de o dama numita Lady Montague consórt'a ambasadorului anglesu din Constantinopole. Cu multe dificultati a avutu a se luptá pana a reusitu a induplicá pe vre o câteva familii culte a se ultui (hultui) cu materie de ómeni bolnavi de variola, spre a se scapá de ból'a variolei care atunci se finea prin mórte. Unele familii cunoscute, eurtéa Englesa, ba chiar si cáti-va din medici recumoscendu de buna idei'a mencionatei Lady i a si datu totu cursulu posibilu.

Cea mai mare parte a publicului inse, anglesi, francesi si germani, pana si Academiile s'au pronuntiatu in contra metódei de ultuire esercitata in orientu.

Epidemi'a variola a urmatu a secerá câteva districte intregi fora crutiare. Mii de ómeni au perdutu vederile, altii au remasu disfigurati la facia.

Spre marea fericire a omenirei, unu medicu din London, numitu Jenner, in anulu 1791, s'a pronuntiatu categoricu pentru metód'a de ultuire.

Numitulu medicu a observatu cá femeile care mulgeau vaci atinse de variola, au capatatu pustule de variola pe manele loru si astfelu au remasu aparate de varsatu. Daca pustul'a de variola pe manele loru si astfelu au remasu aparate de varsatu. Daca pustul'a de variola a derivatu mai antaiu de la vaci séu de la ómeni, pana in prezentu inca nu se scie positivu. In timpurile recente s'a observatu variola si la cai, si ómenii cari au fostu in contactu cu acei cai au capatatu asemenea pustule si prin acésta au remasu scutiti de variola.

Basati pe descoperirea doctorului Jenner, medicii au inceputu cu energie a ultui pe copii si ómeni mari cu materie de vaci bolnave de variola, si prin acést'a acei ómeni au remasu aparati pentru unu timpn óre care. Acésta descoperire au atrasu atentiunea lumei civilizate incependu a se ultui si cu materie luata dela ómeni bolnavi de variola. Materi'a acést'a de pe urma o numimu scientificu *Lymphé humanisata* si cea de vaci *Vaccina*. Epidemiile de variola incependu a se mai rarí, ból'a devenindu mai blanda, mortalitatea mai rara, asemenea mai rarinduse si distrugerea ochiloru si a feciei, o mare parte de ómeni au inceputu a se indoi de efectulu ultuirei, vedindú cá dupa

tóta energi'a aplicata, epidemi'a de variola inca n'a disparutu de totu. Partisanii ultuirei inse, a respunsu acelor'a: cá puterea preservativa contra variolei nu póte durá pentru tóta viét'i'a; cáci, daca dupa legea phisiologica sangele se preface cu trecerea timpului, apoi si vaccin'a cu timpul se preface si puterea ei slabesce. De aceea, dupa trecerea unui periodu de 8 pana la 10 ani, se recomanda revaccinarea.

Desi practic'a a aprobatu metód'a revaccinarii de cea mai buna, totusi popórele au negligat'o. In adevéru, se intempla câte o data cá ómenii revaccinati s'au bolnavésca de variola, inse acésti'a nici o data nu sunt espusi furiei si pericolului bólei.

Numai la armatele prusiene si anglese *) s'a efectuatu cu succesu si energie revaccinarea, pe candu la acele francesé acésta binefacetóre mesura s'a negligatu. Dar acésta negligentia a contribuitu multu la epidemi'a de variola ce a bantuitu atátu armat'a cátu si populatiunea civila francesá. Se demonstramur acum si prin numere cátu de folositóre este vaccinat'i'a. In nici o tíera nu se efectua cu mai multa energie vaccinarea intre copii, ca in Prusi'a. La cea de pe urma epidemie de variola s'a constatatú cá dintre 10,000 copii vaccinati fórté pucini s'a bolnavitu si nici unulu n'a muritu; asemenea s'au bolnavitu prea pucini dintre ómenii revaccinati, si din cari éra si nici unulu n'a muritu. Din contra, la bolnavii care n'au fostu nici vaccinati nici revaccinati decursulu bólei au fostu furiosu, si cea mai mare parte dintr' insii au muritu. S'a observatu asemenea, cá dintre vaccinati s'au bolnavitu abia unulu la o mie, si n'a muritu nici acél'a; candu dintre nevaccinati si nerevaccinati s'au bolnavitu 150 la mie, din cari 100 au muritu. Mai eclatanta inca au fostu diferentia numerica a bolnaviloru si a mortiloru in armatele germane si francesé, in timpul resbelului de pe urma. Dintre o mie soldati francesi ne revaccinati s'au bolnavitu 150 si au muritu 60, pe candu dintre o mie soldati germani revaccinati nu s'au bolnavitu, decátu siesá, si fórté raru a muritu unulu.

In ceea ce privesce mesurile ce trebuiescu luate in timpul de bóla, este recunoscutu de toti medicii moderni cá temperatur'a de casa sa fie recorósa si aerisirea s'au faca fórté desu.

Metód'a mediciloru si a popóreloru mai de nainte de a nu schimbá aerulu din casa, a constatu viét'i'a a multor'a, cari fiindu la aeru curatu si recorosu, n'ar fi muritu. Afora de acést'a, acestu aeru mephiticu este unu midilocu de a infectá si pe alti ómeni.

A fi cineva in contactu cu ómeni atinsi de ból'a variola dar cu paza ca se nu fie undeva julitu la pele, este mai pucinu periculosu decátu a inspirá aerulu respiratu de ómeni bolnavi fiinducá aerulu inspiratu se comunica sangelui, prin circulatiune, care se otravesce. Se recomanda ca chiar iarn'a s'au se ridice o feréstra spre a putea retienea in continuu unu aeru curatu, si chiar candu bolnavulu ar simti receala, mai bine se-lu invelésca cátu trebuie, dar feréstr'a se remana deschisa.

Cas'a unde au fostu bolnavi de variola s'au se varuiasca. s'au se spele si s'au se ventileze; saltelele, ogialuri si lengeriile, s'au se férba in apa clocotita si s'au se spele cu lesie.

Demonstrandu utilitatea vaccinatíei, ni remane inca a spune cá si publiculu este datoriu a dá concursulu seu mediciloru in afacerea vaccinatíei, celu pucinu prin invoirea de a se luá materie trebutórie care operatiune nu este nici durerósa nici periculósa pentru copii spre ultuirea altoru copii. Asemene familiile culte sunt datóre se dee esemple de vaccinare, si revaccinare care fora indoiala vor fi imitate de poporu, si astfelu vaccinanduse cátu se póte mai multi vom fi in stare a combate flagelulu variolei.

Eta opiniunea comisiuniloru de medicii cei mai celebri din Germania (publicata in Berliner Zeitung din 12 Iunie 1872);

1). Mortalitatea a scadiutu decându s'a introdusu ultuirea.
2). Prin ultuire remanemu pentru unu timpu óre-care aparati in contra varsatului. 3). Prin revaccinare, radicamur organismulu nostru dispositiunea de a se bolnavi de variola. 4). Nu avemu probe valabile prin care s'au se constate cá ultuirea ar aduce daune sanitátei. 5). De acea interesulu comunu réclama ca se urmamur cu vaccinati'a si revaccinati'a cu multa energie. In fine, decisiunile sus-citate sunt aprobate si de Congresulu internatiunalu alu mediciloru, tienutu la Viena in anulu trecutú cu oca-siunea espositiunei universale, ba inca s'a recomandatú autoritatiloru se aplice si fort'i'a, spre efectuarea Vaccinatíei.

„Vocea Husilor.“

Dr. Almogén

Medicu Orasiului Husii.

*) Urmatoriulu faptu ni dovedesce pana la evidintia bunulu succesu alu revaccinarii. Unu regimentu soldati anglesi fu revaccinati mai inainte de pornirea loru la India, unde bantuiá epidemi'a variolei. Indienii cari n'au fostu revaccinati si multi chiar ne vaccinati au fostu decimati, din anglesi inse de si au fostu in contactu cu indienii, nu s'a bolnavitu nici unulu si n'a muritu nici unulu.